

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

1913

MARC HEBBRECHT

Joaquin Oristrell, een Catalaanse filmmaker, heeft in 2004 de film *Inconscientes* gemaakt, die zich afspeelt in het Barcelona van 1913. We gebruikten deze film ter illustratie van de eerste topografie van Freud tijdens de Summer University Psychoanalyse die we in 2015 in Amsterdam hebben georganiseerd.

In 1913 werkt Freud het controversiële *Totem en taboe* af en is hij bezig met zijn narcismedstudie die in 1914 zal verschijnen. Vanaf 1910 benadrukt Freud dat de nerveuze aandoeeningen in die tijd vooral te maken hebben met de buitensporige zelfontkenning die een op fatsoen gestelde burgerlijke samenleving oplegt aan mensen. De echte problemen zijn oorlog en armoede, niet de seksualiteit. Een jaar later zal de Eerste Wereldoorlog uitbreken met de meest onvoorstelbare verschrikkingen, die Freud na 1920 zullen brengen tot zijn theorie over de doodsdrijf. Zoals de titel van het boek van Florian Illies al zegt is 1913 het laatste gouden jaar van de twintigste eeuw. De film brengt ons in die sfeer, net voor de grote tragedie. Het verhaal is louter fictief, doch brengt het psychoanalytische denken anno 1913 en de vurige controverses die dit oproept mooi in beeld.

Alma Mira, het personage dat vertolkt wordt door de actrice Luis Tosar, is hoogzwanger en kan niet begrijpen waarom haar man, Leon Pardo, plotseling is vertrokken. Ze vermoedt dat hij een minnares heeft en vraagt haar schoonbroer Salvador Pifarré, werkzaam als psychiater bij haar vader, om uit te zoeken wat er gebeurd is. Bij zijn zoektocht wordt Salvador geleid door een boek

van Leon waarin vier fraaie hysterische types worden beschreven.

Salvador is verliefd op Alma, maar was zich er niet van bewust. Hij huwde met haar zus Olivia, die frigide is. Hij blijft bij haar uit plicht. Als Leon nog niet is teruggevonden, bekent Salvador tijdens een zelfhypnotische sessie zijn liefde aan Alma. Salvador meent dat Olivia seksueel geremd is, maar hij weet niet dat zij lesbisch is en een dubbelleven leidt: één keer per week gaat ze naar een dansavond voor travestieten. Salvador weet ook nog niet dat Olivia naar Parijs wil emigreren samen met haar vriendin. Alma en Olivia zijn de dochters van de bekende gestichtspsychiater dr. Mira, die een toonbeeld is van seksuele hypocrisie. Niemand weet dat Leon Pardo de zoon is van dr. Mira, verwekt in een buitenechtelijke relatie met een vrouw die in het prostitutiemilieu is beland. Leon heeft zijn moeder gered en haar als huishoudster aangenomen. Leon is dus de halfbroer van Alma, met wie hij getrouwd is. Alma reageert zeer geschokt als ze dit ontdekt, net voor ze zal optreden als tolk van Freud die zijn *Totem en taboe* in Barcelona komt voorstellen. Net als ze het geheim van haar man heeft ontdekt, wordt van Alma verwacht dat ze de inzichten van Freud vertaalt. Dit wordt haar te veel: ze ontwikkelt hysterische spraakstoornissen en abasie. Leon, die inmiddels in een borddeel is gevonden, kiest de perverse oplossing; hij is gedreven door de drang om kapot te maken, meer dan door liefde. Leon legt de oorzaak van zijn problemen bij Freud, zoals een agerende borderlinepatiënt de eigen verantwoordelijkheid afschuift. Uit wraak wil Leon zijn vader en Freud vermoorden. Op het laatste nippertje slaagt Salvador erin Freud te redden. Echter dr. Mira en zijn zoon Leon worden getroffen door een kroonluchter die naar beneden

valt en vinden beiden de dood. Variaties op een thema dat door Freud in *Totem en taboe* wordt beschreven, maar dan wel verbeeld vol humor en ironie.

In tegenstelling tot Oedipus steekt Alma zich niet de ogen uit, maar de ontmoeting met Freud leidt ertoe dat ze haar verlangen volgt en voor Salvador kiest. Samen emigreren ze naar Argentinië, waar ze de psychoanalyse zullen introduceren.

Aan het einde van de film is de kijker getuige van een omgekeerde oerscène: ditmaal luistert de moeder van Leon jaloers naar het intense seksuele plezier van Salvador en Alma. Het einde van de film laat ons als het ware zien wat een analytische behandeling kan opleveren: een betere integratie tussen intimiteit, seksualiteit, speelsheid en partnerschap. De film laat ons ook met vragen achter: wat is er met het pasgeboren kind van Alma gebeurd? Waarom kiest Alma voor haar passie en niet voor haar kind?

Om de vergelijking tussen de film en een analytische behandeling door te trekken: we zien dat het zich losmaken uit de oedipale fixatie aan de ouders het mogelijk maakt om lief te hebben en met passie te gaan voor het eigen levensproject. De personages kiezen voor een authentiek leven, niet voor normaliteit.

Hun oedipuscomplex zal echter nooit opgelost raken, want de oedipale thematiek is als wassend water dat in de loop van het leven opkomt en wegebt. De depressieve

positie zal ook nooit bereikt worden: er blijft een kloof tussen partners die slechts heel even wordt overbrugd in de seksuele relatie. In het besef van gescheiden zijn wordt de ander juist belangrijk. Echter de relatie met de geliefde blijft fundamenteel ambivalent, want de ander wordt nooit een bezit: dit vinden we hatelijk, al hebben we de ander lief.

Tijdens de aftiteling horen we een prachtige tango, die opgedragen werd aan de grondleggers van de psychoanalyse in Argentinië. Dit is de tekst van de tango:

*◁ We zijn niet wie we zijn
We zijn slechts onbewuste dwazen
Jij bent kop, ik ben munt
Jij bent duisternis, ik licht
Lichaam en geest zonder rede
Ook al heeft onze liefde
De wereld op zijn kop gezet
Leven is mijn wereld aan jouw voeten leggen
We doorzoeken de zee
Op zoek naar nieuw leven
Kijk niet naar het uur
Samen vinden we een uitweg
Jij en ik
Hebben nog zoveel te ontdekken
Als alles achter de rug is, is liefhebben leven
...¹*

Noot

1 Vertaling Marc Hebbrecht